

ustanovu Crkve, njezin razvitak i djelovanje nastoji krivo prikazati, samo da se slobodnije uzmgne njoj se izrugavati, o njoj i o papinstvu nedostojno govoriti, to će jamačno dobro doći ovakovo djelo, u kojem učenjaci, katoličkim duhom prožeti, izlažu povjesnicu Crkve katoličke objektivno, istinito, sa znanstvenom akribijom, bez predrasuda, da se ne samo čitatelj poučava već i ljubavlju raspljuje za svoju majku, Crkvu katoličku. Imena pisaca, a i ugled izdavatelja jamči nam, da će djelo biti solidno obradjeno, i da će biti i ures svake kat. kuće. Pošto će si kupujući na sveske po 70 filira i siromašniji moći nabaviti ovo lijepo djelo, od kojega je već izašlo sedam svezaka, preporučujemo svakomu. *Dr. Pazman.*

Tanquerey Ad. Synopsis theologiae moralis et pastoralis ad mentem S. Thomae et S. Alphonsi hodiernis moribus accommodata.

Tako glasi čedni naslov velikoga djela, koje se dijeli u tri sveske. Tomus I. Theologia moralis fundamentalis. De virtutibus et praeceptis. str. LII+670 in 8°. Tomus II. De virtute iustitiae et variis statuum obligationibus. str. XX+546 in 8°. Tomus III. De Sacramentis in genere et in specie. str. XX+790 in 8°. Prvoj svesci dodan je Supplementum de virtute castitatis sa 40 str. i Motu proprio de diebus festis. Treći svezak imade više dodataka: to su ponajprije Recentiora documenta, kao dekreti 1. de Communionem infirmis non ieiunis; 2. de satisfactione missarum; 3. de revalidatione in radice; 4. de sponsalibus et matrimonio (*Ne temere*); Zatim slijedi kratak tumač toga dekreta (*Decreti „Ne temere“ brevis expositio*) s odgovorima sv. Stolice na razne dvo be povodom istoga dekreta i novim pravilima za podjeljivanje oprosta od ženidbenih zapreka. Napokon dodan je istoj ovoj trećoj svesci Supplementum ad tractatum de Matrimonio, u kojem raspravlja pisac 1. De impedimento impotentiae; 2. De debito coniugali; 3. De baptizandis foetibus i

s tim u savezu de abortu et de craniotomia. Od prvog sveska najnovije je treće izdanje, od drugoga četvrto, od trećega drugo.

Ovo djelo učenoga pisca ne samo da potpuno udovoljava, već upravo zadivljuje. Od novijih pisaca, koliko god ih poznam, T. je natkrilio sve. Stogod sam čitao i našao u drugim auktorima, to sve imade i T. u svojoj „synopsi“ i osim toga mnogo stvari, koje ćeš uzalud tražiti kod drugih, pa i kod samoga Lehmkuhla, koji se smatra za najtemeljijega novijega moralistu. Već njegova Prolegomena, u kojima podaje jasne i precizne pojmove, što je bogoslovlje moralno i u kojem savezu stoji s ostalim bogoslovskim i filozofskim znanostima, koji su mu izvori i vrela, te prikazuje cio historijski pregled, kako se ova znanost razvijala; već ta Prolegomena, velim, kazuju očito, da je sjajna upravo zgrada, u koju tako divan ulaz vodi. Da ne budem predug, ocijenit ću za sada samo I. tomus.

Kako se iz navedene razdiobe sveukupnoga gradiva u tri sveske razabira, naziva T. otprto prve općenite rasprave de actibus humanis, de legibus, de conscientia, peccatis, virtutibus: theologia moralis fundamentalis, dok se drugi autori nisu usudili odstupiti od uobičajene razdiobe moralne znanosti na generalnu i specijalnu. Pa dosljedno toj razdiobi prva mu je rasprava De ultimo fine actuum humanorum seu de fundamento moralitatis, u kojoj zgodno spaja dva velika pitanja: de ultimo fine i de norma moralitatis. Za čudo je upravo, što mnogi auktori ova dva tako važna pitanja miomilaze, ostavljajući ih etičarima, da o njima raspravljaju, ili ih samo en passant spominju. I sam Noldin obradio je veoma manjkavo pitanje de fine ultimo actuum humanorum. Pa i kad raspravlja veoma važno pitanje de norma moralitatis, ni ne spominje utilitarizam, racionalizam, stoicizam, kanizizam i independentizam: sve same moderne bludnje, o kojima se danas mora u školi govoriti.

Tanquerey-u se ne može osporiti originalnost i kad najobičnije stvari raspreda. Tako n. pr. govoreći de actibus humanis, ističe ponajprije slobodu ljudskih čina, zatim

moralnost i treće zaslužnost; pa prema tomu dijeli cijelu raspravu u tri poglavlja: de libertate, de moralitate i de merito actuum humanorum, a to i jesu tri poglavita svojstva naših čina. Govoreći prvo o slobodi ljudskih čina, spominje determinizam; zatim što treba s naravskoga gledišta da nastane ljudski čin (spoznaja i privola), a što sa svrhunaravnoga gledišta (milost). Nadalje raspravlja o uzrocima, koji slobodu ljudskih čina umanjuju ili povećavaju, i to I. magis proxime djelujući na razum (error, ignorantia) na volju (afekti, strasti, strah) ili spriječavajući izvršbu volje (sila); II. magis remote, a ti su uzroci: hereditarnost, temperament, odgoja, navika, patološke pojave (abulija, razne manije), nervozne bolesti (neurastenija, histerija i epilepsija), hipnotizam i sugestija. Ovi posljednji uzroci tako su česti, i predmetom su mnogih nauka, premda još ni danas posvema neistraženi, da ih moralista mora uzeti u obzir i s njima računati, ako želi biti na visini svoje zadaće.

Raspravu de legibus moram takogjer pohvaliti. O toj stvari mora biti u moralci govor, a po naravi svojoj spada u jus. Auktori obično griješe, pa i Noldin, što su u ovoj stvari preopširni, što odviše juristički raspravljaju. T., rekao bih, pogodio je zlatnu sredinu. On opširno raspravlja, ali de lege divina naturali, o čemu u jusu nema ni slova, i de lege divina positiva, tam de Mosaica quam de Evangelica, jer i o tom jus šuti. O zakonima crkvenim je kratak; spominje tek najnužnije. Ali de lege civili za to imade iscrpivu nauku, koju uzalud tražiš kod drugih pisaca, a tako je potrebita, da se snagješ u običnom građanskom životu.

U raspravi de conscientia brani T. aequiprobabilizam, u čemu se s njim ne slažem, ali mi imponuje njegova trijeznost i objektivnost. Probabilizam izlaže lojalno po Lehmkuhlu, Noldinu i Ballerini-u. Argumenta navodi točno, kao i prigovore protiv aequiprobabilizma i odgovore aequiprobabilistâ, pa zaključuje: „admittimus probabilismum, non quidem ut perfectionis aut vitae christianae normam, sed tamquam systema, ex quo dignosci possit *minimum*, quod

requiritur ad peccatum vitandum⁴. A napokon o tom se i radi, jer se ima da istakne pravilo općenito za svakoga čovjeka, kada mora da se drži zakona, jer ga za izvjesno veže, a kada nije dužan da zakon obdržaje, ali mu je slobodno, ako hoće, da po zakonu radi, premda nije izvjesno, da ga doista veže. T. priznaje i to, da „moderati probabilistae *prope accedunt aequiprobabilistis*“; a tako se može utvrditi, da moderati aequiprobabilistae *prope accedunt probabilistis*. — Originalan je T. i u ovoj raspravi, što spominje nov sistem — *systema compensationis*, kako ga tumače Manier, Laloux i Pathon, za koji veli T., da to nije „systema generale, quo solvi potest dubium practicum“, ali se razborit ispovjednik može tom naukom poslužiti u pojedinom slučaju, kad treba savjet dati pokorniku, ne toliko u tom, što se smije (*quid liceat*), već u tom, što je *hic et nunc* bolje (*quid expedit*).

I rasprava de peccatis mi se svigja peretkom svojim. Pošto je izložio što je grijeh etymologice, biblice, theologice, govori o uzrocima grijeha, o pohoti, o napastima, a onda o grijehu smrtnom, o grijehu lakom, o razlici grijeha (*distincto specifica, numerica*), o nutarnjim grijesima, de peccato materiali, o glavnim grijesima u opće i napose o svakom od sedam njih.

U raspravi de virtutibus in communi navodi poglavite stvari po sv. Tomi i drugim starijim i novijim auktorima, i odmah zatim raspravlja specijalno de virtutibus theologis, fide, spe et charitate, de virtute religionis, de virtutibus moralibus, prudentia, fortitudine et temperantia. — U dodatku (Appendix) u najkraćim crtama izlaže de kalog — de praeceptis Dei — i zapovijedi crkvene (de praeceptis Ecclesiae). Napokon megju dokumentima — Documenta — donosi iskaz osugjenih stavaka po Papi Aleksandru VII., Innocentu XI. i tekst konstitucije *Apostolicae Sedis*.

Na koncu još i to. Ova „Synopsis theologiae moralis“ sa svoje tri sveske zove se Editio B, za razliku od izdanja A, koje je uregjeno lih za praktičnu porabu francuskih sjemeništa, gdje se u 1. sv. raspravlja de Poenitentia et de Matrimonio, de Ordine

i dogmatički zajedno i praktički. U 2. sv. se raspravlja o samoj moralci, a u 3. sv. o dužnostima socijalnim.

Još mi valja istaći i tu osebnost, što T. na koncu rasprave obično zaključne misli svoje iznosi — *conclusio totius tractatus* — ili kakav *Scholion*, u kojem reasumira u kratko sve, što je rečeno u raspravi. A i ti zaključci čine djelo i originalnim i zanimivim, a čitatelj crpe i odavle mnogu korist. Naš je zaključak: djelo ovo učenog auktora toplo preporučujemo svakom, tko želi da si pribavi solidna znanja moralnoga bogoslovlja. Djelo je izdano po društvu sv. Ivana Evang. u tiskari *Desclée et Soc.*

Dr. Pazman.

A. Tanquerey i E. M. Quévastre: *Brevior Synopsis theologiae moralis et pastoralis. Typis Societatis S. Ioannis Evangel. Desclée et Soc. Romae — Tornaci (Belgija) — Parisiis. 1911. str. XVI + 606 u 16°.*

Malena je to knjižica, ali puna. Zgodna je za opetovanje, kad valja na ispit poći za jurisdikciju, ispit župnički, ili kad treba u brzo da si ispovjednik ono u pamet dozove, što je prije i opširno učio. Dušobrižnici naime teško će imati vremena, da sjede ure i ure kod knjige, kako je to moguće bogoslovima u sjemeništu za vrijeme četirgodišnjeg naučnog tečaja. Za to im je potrebna manja, priručna knjiga, iz koje će brzo moći naći i pročitati ono, što im je baš za taj i taj slučaj potrebno.

Razdioba je ova: *Pars prior: Theologia moralis fundamentalis. C. I. De ultimo fine actuum humanorum. C. II. De actibus humanis. C. III. De legibus. C. IV. De conscientia. C. V. De peccatis. C. VI. De virtutibus in communi. Pars altera: Theologia moralis specialis. C. VII. De fide. C. VIII. De spe. C. IX. De caritate. C. X. De virtute religionis. C. XI. De virtutibus moralibus. C. XII. De virtute iustitiae. C. XIII. De contractibus. C. XIV. De variis statutum obligationibus. C. XV. De praeceptis Dei et Ecclesiae. C. XVI. De censuris ecclesiasticis. C. XVII. De Sacramentis in genere. C. XVIII.*

De baptismo. C. XIX. De confirmatione. C. XX. De SS. Eucharistia. C. XXI. De Poenitentia. C. XXII. De Extrema unctione. C. XXIII. De Ordine. C. XXIV. De Matrimonio.

U knjizi je u kratko i precizno izložena cijela nauka bogoslovlja moralnoga i ono, što danas obično predaje u školi profesor pastoralke i jusa (de *Matrimonio*). Poglavitije stvari štampane su krupnije, neke sitnijim slovima; naslovi i markantniji izrazi štampani su debelim slovima, tako te je ova knjiga veoma pregledna. Na koncu imade *index rerum alphabeticus*, po kojem se lako nagđe, što tko želi znati, na kojoj je stranici. I ovu knjižicu za praksu preporučujemo.

Dr. Pazman.

P. Paulus Schwillinsky G. S. B. *Anleitung zum Erstbeicht-, Erstkommunion- und Firmungsunterricht in ausführlichen Katechesen nebst zehn Kommunion-Andreden und Gebeten. Neu bearbeitet von P. Engelbert Gill O. S. B. Treće izdanje preradjeno prema posljednjim crkvenim odredbama. Graz 1912. Naklada Ur. Moser-ova (J. Meyerhoff) c. i kr. dvorskog knjižara.*

Ovo maleno djelce sadržaje trostruku pouku za malene: pouku za prvu ispovijed, pouku za prvu pričest i pouku za potvrdu ili krizmu. Pouka je sastavljena u obliku kateheza, kako i mora biti za malene. Što se tiče prve pouke, o sv. ispovijedi, imade ovo djelce 11 kateheza, od kojih su 2 o sakramentu Pokore u opće, 2 o ispitivanju savjesti, 2 o pokajanju, 1 o odluci, 2 o ispovijedi, 1 o zadovoljštini, a 1 sadržaje praktičnu uputu, kako da se dijete pripravi i obavi sv. ispovijed. Dodatak ovoj pouci sadržaje govor djeci prije sv. ispovijedi. — Pouka o sv. pričesti sadržaje 12 kateheza i 10 govora prvopričesnicima. U tim katehezama govori se, kako je Gospodin obećao (1) i kako je doista naredio (2) presv. sakrament Euharistije pod prilikama kruha i vina, kako je podijelio vlast (3) pretvarati prilike u svoje tijelo i svoju krv, da je Krist nazočan (4) u